

mateixa obra: «Paja e feno auemos *abondo* en nuestra casa, e buen logar pora posar» (ib., 149a30). —

⁸ Notem la forma *abundaci* en un passatge de les *VidesR*: «conec la sua *habundaci* del seu parlar» (P102r2, n. 33, B canvia en *obediència*, V *facundiam*); manca en els diccionaris, però ha de ser el ll. *abundatio* 'desbordament, superabundància' en una forma mig-sàvia de nominatiu, que era freqüent en el llenguatge erudit (*aparici*, *prefaci*, *desfici*, *passi* etc.); veg. també la nota 9. — ⁹ Veg. la nota de JCoromines en *VidesR* I, pp. 28-29, on amb referència a *habundaci* (veg. n. 8) crida l'atenció sobre l'origen d'*abundor* (*abundao* > *abundó*), aplegant-hi més exemples de *-áo* < -ATIONE en el mateix text: *estimaó*, *anunciaó*, *lunaó*, i una sèrie d'altres mots amb aquesta terminació, part dels quals hem esmentat supra; a la llista donada es pot afegir encara *ofegaó* (-gor), *xafogor*, bal. *menjó* 'menjança', i molts més.

ONAGRE, 'ase salvatge' [Lab. 1888], mot savi rar, pres del llatí *onager*, -*gris*, id., i 'una mena de giny de guerra per a tirar pedres', pres per la seva banda del grec *ὄναγρος* (compost d'*ὄνος* 'ase' amb *ἄγριος* 'silvestre'). Dels compostos del mateix mot grec s'han pres cultismes catalans com *onosma* 'corona de rei (planta)' [Lab. 1839], gr. *ὄνοσμα* (amb *ὄσμη* 'olor'); *onocròtia* 'pelica' de *ὄνοκρόταλος* (amb *κρόταλον* 'soroll de castanyoles', per l'espècie del grallar semblant a un bram d'ase que emet aquest ocell).

ONANISME, 'masturbació' [Lab. 1888], del nom d'*Onan*, personatge bíblic que segons la llei hebraica hagué de casar-se amb la vídua del seu germà, i es negava a cohabitar normalment, per a no tenir fills que es considerarien aliens.

DERIV.: *Onanista* 'el que practica l'onanisme', eufemisme sols emprat pels metges (no admès per *DFa*).

Onat, *onatge*, V. *ona* *Onça*, V. *unça* *Onça* 'espècie de pantera', V. *lleó* *Oncla*, *onclastre*, V. *oncle*

ONCLE, 'germà del pare o de la mare', del llatí *AVŪNCŪLUS* 'germà de la mare'.¹ □ 1.ª doc.: textos del S. XIIII.

El català igual que l'oc. i el fr. (*oncle*) o el rom. (*unchiu*) ha continuat *AVŪNCŪLUS*, si bé per a femení ha adoptat el llatí tardà *THĪA* (gr. *θελα*) d'acord amb l'ocità (*tia*) i contra el fr. (*tante*) que ha restat fidel a *ΑΜΥΤΑ*. És sabut que el cast., el port. i l'it. han perpetuat els hel·lenismes *THĪA* i *THĪUS* per al femení i masculí; en sard es troben reflexos d'una i altra forma.²

El català *oncle* té *o* normalment,³ evolució que suposa una forma originària **ŪNCŪLUS*, més aviat que ⁵ **A(V)ŪNCŪLUS*; igualment l'oc. ant. *oncle* (amb *o* segons el *PDPF*, i sense exs. antics de *au-*), mod. *ouncle*, bearn. ant. *ongo*. Notem que segons fa constar Juret, *Phon. Lat.*, p. 24, n., *avunculus* és gairebé sempre trisíl·lab a Plaute. D'altra banda, d'*AVŪNCŪLUS* prové per

via mig-sàvia la variant antiga catalana *avoncle*.

Mot ben documentat: «E lo duch, que ha dit que jo deuria més amar mon frare Carlot que mon *oncle*, no parle al meu semblant sàviament» (Desclot, *Cròn.*, *NCl.* iv, 105.13; també 103.10, 105.16 etc.); Jaume I, *Cròn.*, cap. 15, Col. Pop. Barc., i, 40; cap. 18, i, 44; *Furs de Val.*: «En la linya col·lateral --- és lo primer grau frare e sor, e-l segon grau és fill o filla de frare o de sor, e *oncle* e tia, e-l terçer grau és nèt e néta de frare e de sor e *oncle mayor* e tia mayor, ço és frare e sor d'avi e d'àvia» (vi-v-3, fi S. XIII, ms. de 1329); StVicentF: «ells eren *oncle* e nebot, e axí, apellaven-se germans» (*Quar.*, 232.32); 1575, *TbPu.*, p. 156 etc.

Les variants amb *-o* i amb *-u-*, usuals avui en alguns parlars (infra), ja apareixen a l'època medieval: Alart (*InvLC*) inclou els següents exemples d'*uncle* de documents que molt probablement eren del Rosselló: 1360 «En Jacme rey de Mayllorche *uncle* nostre molt car», «mon car *uncle* e senyor» (a. 1400); figura també en el ms. B de les *VidesR* com a forma corresponent a *avoncle* (P229v2), i a més en un doc. de c. 1415 relacionat amb el procés del darrer comte d'Urgell: «lo senyor rey, vostre *uncle* que Déus perdó, lo havia mal guasardonat» (*DAg.*), al costat d'*oncle* en el mateix text (ib.). L'aparició d'aquesta forma en els escrits procedents del Rosselló no sorprén, puix que allí el tancament de la *o* (< *ö*, *ō*) en *u* ja sembla iniciar-se en el S. xv; demana altra explicació la *u-* dels altres llocs (infra).

³⁰ L'antiguitat de la variant *onclo* ens la certifiquen els exemples de la variant *avonclo* del S. xiv (infra); en tot cas, un exemple d'*onclo* es troba en el ms. J de la *Cròn.* de Desclot (*NCl.* III, 191, P. 173, r. 17), que és de la segona meitat S. xv. És recordarà que l'assimilació vocàlica que va produir *monjo* < *monge*, *nostro* < *nostre*, *cossos* < *cosses* (pl. ant. de *cos*) ja estava en marxa en el S. xiv.

L'esmentada forma mig-sàvia *avoncle*, que devia ser en un principi d'ús més elevat i de to més respectuós, és molt corrent en els textos dels Ss. XIII-XIV: «--- pregaren-nos que exíssem reebre Don Ferrando, qui era nostre *avoncle*» (Jaume I, *Cròn.*, cap. 21, Col. Pop. Barc., i, 56); «--- que el nebot fos hereter après la mort de son *avoncle*. Un jorn se sdevench que lo nebot dix a son *avonclo* que ell havia vist exir de la cambra de la dona un clerga» (*Merav.* i, 112.11ss.); «--- *avoncle* de Na Babila ---» (*VidesR*, P229v2, n. 31, B *uncle*, V703 *avunculus*); un altre exemple en P263r2 (B igual, V829 *patruí*); «ell --- pensà que --- ab l'ajuda de Déu, tractaria que la venjança pogués fer del pare e dels *avoncles* de madona la reina muller sua, e de l'avi e dels *sobreavoncles* de sos fills» (Muntaner, *Crònica*, cap. 37, i, 84.23; també 84.26); *Eximplis Mir.* i, 70; la forma *avonclo* en doc. de 1358 (*AlcM*), en Reixac (*Questa* 7.12, 88.29), i en escrit de 1412 («lo rey Martí d'alta recordació *avonclo* lur», *InvLC*), i també en els mss. B (S. xiv) i E (S. xv) de la *Cròn.* de Desclot (III, p. 191, n. P. 173, r. 17); usa aquest mot un cop JRuyra evidentment amb regust arcaic (*O. C.*, p. 533a «Es teu *avoncle* d'Amèrica»). D'aquesta dar-